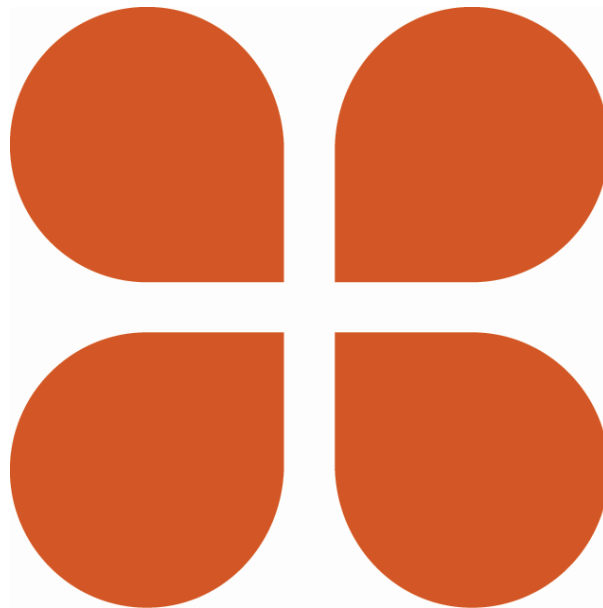

Program för Riksantikvarieämbetet

God samlingsförvaltning

2014–2016

**Samordning och utveckling av frågor om
vård och konservering av föremål och
annat kulturhistoriskt material**

Programet för verksamhetsområdet god samlingsförvaltning är framarbetat under 2013 och gäller för perioden 2014–2016.

Beslut om dess genomförande är fattat enligt arbetsordning av avdelningschef Britt-Inger Andersson, den 2014-05-05.

Dnr 3.5.1-4334-2012

Riksantikvarieämbetet 2014

Box 1114

621 22 Visby

www.raa.se

riksant@raa.se

Innehåll

Introduktion.....	5
Samlingsförvaltning	7
Syfte och mål.....	9
Policy och riktlinjer	9
Riskhantering och katastrofberedskap	10
Inomhusmiljö i byggnader	10
Material- och metodval.....	11
Genomförandet.....	12
Förväntad effekt.....	12
Målgrupper	12
Arbetsmetoder	12
Nätverk.....	13
Begrepp.....	13
Referenser	16

Introduktion

I Museikoordinatorns betänkande *Kraftsamling! Museisamverkan ger resultat* uppskattas att det finns i storleksordning 62 miljoner museiföremål på de svenska museerna.¹ Till det kommer stora mängder fotografier, hyllmil med arkivmaterial och en betydande mängd kulturhistoriskt värdefulla böcker. Till det offentligt ägda kulturarvet hör även de samlingar med konst vi finner i offentliga lokaler och miljöer.

I en rad utredningar slås fast att åtagandet att förvalta dessa samlingar är gigantiskt och att resurserna är små.² Området vård och konservering av samlingar lyfts särskilt fram som en stor utmaning. Utbildade specialister saknas i organisationen hos många som förvaltar stora kulturhistoriskt viktiga samlingar och det praktiska arbetet är tidskrävande.³ Punktåtgärder för uppordning och kvalitetshöjning har under de senaste 20 åren satts in från samhället i form av olika projekt som SESAM och Access.⁴

De svenska museerna drivs i olika organisationsformer; myndigheter, förvaltningar, stiftelser, föreningar och bolag. De flesta har dock ett tydligt offentligt ägarintresse och finansiering via skattemedel. Museerna omfattas inte av någon museilagstiftning, utan styrande för verksamheten är exempelvis Förvaltningslagen (1986:223) samt förordningar eller ändamålsparagrafer beroende på organisationsform. Det finns därmed inga juridiska eller ekonomiska styrmedel för samlingsförvaltningen, utan allt samordningsarbete måste bygga på ömsesidig respekt och nytta.

---

¹ Kraftsamling! Museisamverkan ger resultat. Slutbetänkande. SOU 2009:15.

² Vårda! Bevara! Museerna och föremålsvården, 1980; Minne och bildning. Museernas uppdrag och organisation, 1994; Kraftsamling! Museisamverkan ger resultat, 2009.

³ Konservering av föremål och inventarier. Resursbehov och samordning. Återrapportering enligt 2005 års regleringsbrev. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/5497>

⁴ SESAM-projektet, 1995–1998. Huvudsakligen digitalisering av kataloger och fotodokumentation av samlingar samt vissa vårdinsatser. Ca 400 arbetslösa akademiker sysselsattes. Access-projektet, 2005–2009. Arbetsmarknadssatsning för att öka tillgängligheten till samlingarna.

År 2010 fick Riksantikvarieämbetet inskrivet i sin instruktion att myndigheten särskilt ska samordna frågor om vård och konservering av byggnader, föremål och annat kulturhistoriskt material.

Riksantikvarieämbetet har som uppgift att öka förutsättningarna för att kulturarvet bevaras, används och utvecklas. Under den kommande treårsperioden kommer särskilt fokus att ligga på att stärka förutsättningarna för en god samlingsförvaltning på landets museer, då det otvetydigt är ett område där önskemål om samordning finns och där strategiskt arbete med kapacitetsuppbyggnad kan ge god effekt för en stor mängd kulturarvsobjekt.

Samlingsförvaltning

En museisamling består av föremål, dokumentation, kunskap och berättelser om föremålen, såväl som administrativ information om dem. Allt detta ska förvaltas väl och göras tillgängligt för allmänheten att använda och lära sig av.

Samlingsförvaltning är ett begrepp som används för att beskriva en helhetssyn på arbetet med samlingarna. Det svarar mot engelskans *Collections management* och innefattar allt det som görs med samlingarna på museet, från insamling och gallring till dokumentation, vård och utställning. Tanken är att förvaltningen blir mer ändamålsenlig och hållbar om man ser till helheten så att alla professioner som arbetar med samlingen samverkar mot samma mål.

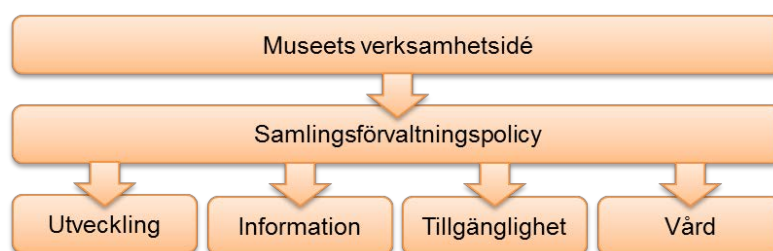

Bild 1. Samlingsförvaltningens områden enligt PAS 197:2009 Code of practice for cultural collections management.

I den brittiska specifikationen *PAS 197:2009 Code of practice for cultural collections management* beskrivs ett ramverk för strategisk samlingsförvaltning.⁵ Samlingsarbetet sammanfattas i de fyra områdena utveckling, information, tillgänglighet samt vård och konservering. I en god samlingsförvaltning eftersträvas en balans mellan dessa områden. Samlingsförvaltningens mål utgår från museets verksamhetsidé och sammanfattas i en samlingsförvaltningspolicy.

Samlingsförvaltning är central i museets verksamhet och är viktig inte minst för att den lägger grunden för öppenhet och ger möjlighet att redovisa vad som finns i

⁵ Denna PAS (Publicly Available Specification) är utarbetad av experter från en rad museiorganisationer i Storbritannien. En PAS arbetas fram snabbare än en regelrätt standard, för att fylla ett behov i branschen.

samlingen och var det finns, men också för att på ett medvetet och transparent sätt utveckla samlingen och samlingsarbetet för framtiden.

Begreppet *God samlingsförvaltning* har valts som sammanfattande begrepp för en effektiv samlingsförvaltning, som är väl integrerad i museets verksamhet och som tar hänsyn till såväl dagens som kommande generationers möjligheter att uppleva och använda museets samlingar.

Syfte och mål

För att stärka förutsättningarna för god samlingsförvaltning kommer Riksantikvarieämbetet under perioden 2014–2016 att i nära samverkan med i första hand museerna fokusera på fyra tematiska områden. Tyngdpunkten ligger, i enlighet med Riksantikvarieämbetets uppdrag, på frågor om vård och konservering. Helhetssynen på samlingsarbetet är dock viktig och samverkan mellan de olika områdena inom samlingsförvaltning en förutsättning för god samlingsförvaltning.

Tematiska områden 2014–2016:

- Policys och riktlinjer.
- Riskhantering och katastrofberedskap.
- Inomhusklimat i byggnader.
- Materialval och metodutveckling.

Policy och riktlinjer

Grundläggande i god samlingsförvaltning är ett ramverk med policy och planer för samlingsförvaltningen. Tydliga avsikter och riktlinjer möjliggör en effektiv samlingsförvaltning, där föremålen är dokumenterade och tillgängliga och inte utsätts för onödiga risker, samt att insamling och gallring sker i enlighet med genomtänkta och dokumenterade principer. Själva processen att arbeta fram policy och planer är i sig kvalitetshöjande för organisationen.

Det är även viktigt att relevanta verktyg för arbetet finns att tillgå. Standarder kan bidra till såväl ökad kvalitet som effektivitet. Att vara överens om hur man ska arbeta och varför man valt en viss metod är en viktig utgångspunkt för att samverka effektivt. Likaså är det viktigt att begrepp inom samlingsförvaltning är väl definierade. Att använda samma begrepp och mena samma sak är en förutsättning för god kommunikation mellan olika parter.

Målet för 2017 är

- att kunskapen om hur man skapar ett ramverk med styrdokument och planer för en integrerad och strategisk samlingsförvaltning inom museiorganisationen är spridd
- att användning av standarder i samlingsarbetet ökat, vilket bidrar till effektivitet, kvalitet och förenklat samarbete.

Riskhantering och katastrofberedskap

Brand, översvämning, stöld, vandalism, vibrationer eller skadedjursangrepp kan orsaka stora skador på samlingar. Genom att arbeta förebyggande och ha en god beredskap kan man minska riskerna och minimera skadeverkningarna så att inte slumpen får avgöra vad som räddas för eftervärlden. Systematiskt arbete med riskidentifiering, riskanalys och riskreducering ger möjligheter att planera förebyggande åtgärder strategiskt. En viktig fråga är också kunskapen och beredskapen för så kallad restvärdesräddning då en olycka inte kunnat undvikas.

Målet för år 2017 är

- att kunskapen om riskhantering, förebyggande arbete och restvärdesräddning på museerna har ökat, vilket minskar riskerna och minimerar skadeverkningarna för samlingarna.

Inomhusmiljö i byggnader

Inomhusmiljön i de lokaler där samlingar förvaras har stor betydelse för hur de enskilda föremålen bevaras. Föremål av järn rostar, papper sväller och skadeinsekter trivs i fuktig och varm miljö. Träföremål och oljemålningar spricker om det är för torrt. Färgämnen bleks av ljus.

Till bevarandemiljön räknas temperatur, relativ luftfuktighet (RF), luftföroreningar, vibrationer och ljusbelastning. Alla dessa faktorer medverkar vid kemisk, fysisk och biologisk nedbrytning av material. Frågor om system för klimatkontroll som

klaras såväl ändrade tekniska som ekonomiska förutsättningar och krav på energieffektivitet är aktuella. Direktiv om energieffektivisering och utfasning av glödlampor är exempel som ger direkta effekter. Utmaningarna är stora för en långsiktigt hållbar samlingsförvaltning.

Målet för år 2017 är

- att kunskapen om bevarandemiljön och dess effekt för samlingsförvaltningen har ökat
- att metoder för att uppnå och följa upp ett hållbart bevarandeklimat har utvecklats och att kunskapen om detta är känd.

Material- och metodval

Att tryggt kunna välja material för att ställa ut, transportera och långtidsförvara museiföremål är en viktig del av god samlingsförvaltning, så även att kunna välja lämplig metod för vård- och konserveringsåtgärder. Att undersöka olika materials egenskaper och förändring över tid är tidskrävande och förutsätter ofta specialutrustning och särskild kompetens. Nya konserveringsmaterial och metoder presenteras fortlöpande, men innan de tas i bruk kan de behöva testas och utvärderas. De olika materialens och metodernas miljöbelastning och arbetsmiljöaspekter måste även beaktas. Riksantikvarieämbetet ser ett tydligt behov av att samordna kunskap och initiera forskning och kunskapsutveckling inom samlingsförvaltningen.

Målet för år 2017 är

- att professionella samlingsförvaltare har tillgång till råd och stöd om hållbara material och metoder för samlingsförvaltning.

Genomförandet

Förväntad effekt

Förståelsen för samlingsförvaltningens betydelse för ett långsiktigt och hållbart bevarande, användande och utvecklande av samlingar ska ha ökat genom programmet.

Alla de som på ett eller annat sätt har ansvar för eller arbetar med samlingsförvaltning kommer att ha tillgång till nätverk, relevanta verktyg och konserveringsvetenskapligt stöd, vilket bidrar till ökad kvalitet och effektivitet. Programmet förväntas bidra till att kunskapsunderlaget i frågor om samlingsförvaltning, riskprevention, vårdåtgärder och konserveringsarbete är användbara för beslutsfattare och väl förankrade i aktuell forskning.

Målgrupper

I första hand är organisationer som de statliga, regionala och kommunala museerna målgrupp för arbetet med god samlingsförvaltning. Inom museerna är målgruppen bred och aktiviteterna kommer att anpassas till respektive yrkeskategori, exempelvis ledningsfunktioner, säkerhetsansvariga, konservatorer och samlingsförvaltare. Övriga målgrupper är privata museer, arkiv och bibliotek, samt förvaltare som Svenska kyrkan och Svenska hembygdsförbundet.

Arbetsmetoder

Genom omvärldsbevakning och behovsanalys ska sektorns behov identifieras och prioriteras. Omvärldsbevakningen görs dels genom att nationella och internationella nyhetsflöden och forskning bevakas, dels genom personliga kontakter, inte minst genom de nätverk i vilka myndigheten deltar. Viktiga uppgifter i dessa nätverk är att förmedla vikten av en helhetssyn på samlingsförvaltningen och att

inspirera andra aktörer. Därigenom kan vi verka som en katalysator och främja samarbete.

Genom att alla insatser planeras och genomförs i samarbete med museer eller andra berörda aktörer kan samordningen och spridningen av resultat effektiviseras.

Riksförbundet Sveriges Museer är exempel på en sådan aktör. Samverkan och samplanering med myndighetens strategiska partner inom förvaltningsområdet är prioriterat.⁶

En av Riksantikvarieämbetet roller gentemot samlingsförvaltarna är att vara rådgivare och ge stöd och att detta vilar på vetenskaplig grund. Ett viktigt redskap i arbetet är att skapa mötesplatser för kunskapsutbyte och dialog genom att erbjuda såväl digitala som fysiska forum.

Nätverk

Att arbeta i nätverk är ett arbetssätt som bygger på att flera olika parter bidrar och utbyter erfarenheter. Riksantikvarieämbetet deltar i och driver flera typer av nätverk. Inom programmet för God samlingsförvaltning driver vi följande nätverk:

- PRE-MAL (Svenska skadedjursgruppen).
- Nätverket för brandskydd, katastrofberedskap och restvärdesräddning i kulturmiljöer.
- Nätverket för stölder och kulturarv.
- Samlingsforum

Begrepp

Hållbar utveckling

Avser hänsynstagande till tre olika dimensioner: ekonomisk, social och miljö-

---

⁶ Strategiska partners är organisationer med vilka samarbetsavtal eller överenskommelse har upprättats för samverkan inom förvaltningsområdet. För närvarande (2014-01-01) är de Nationalmuseum och Naturhistoriska riksmuseet.

mässig. Kulturarvet berör och berörs av alla tre dimensionerna. Hållbar utveckling handlar i grunden om att samhället ska planera för och tillfredsställa sina aktuella behov, utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov.⁷

Konserveringsvetenskap

Systematisk tillämpning av naturvetenskaplig och teknisk metodik och forskning för kulturarvets behov.⁸

Kulturarv

Avser såväl materiella som immateriella uttryck. Kulturarv omfattar traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och landskap som överförs från generation till generation. Vad som betraktas som kulturarv förändras med tiden och är ett uttryck för samhällets skiftande värderingar.⁹

Kulturarvsarbete

Avser arbete med kulturarv som utförs av aktörer inom kulturarvsområdet, liksom av andra aktörer som ska beakta kulturarvet i sin verksamhet.¹⁰

Kulturarvsområdet

Avser det fält inom vilket det görs insatser för kulturarvet. Inom kulturarvsområdet verkar många olika aktörer, såväl offentligt finansierade som ideella och privata.¹¹

Kulturvård

Kulturvård är konsten att bevara, utveckla och hållbart bruka de kulturarv (både materiella och immateriella) som finns i samhället.¹²

---

⁷ Ibid

⁸ På engelska *Conservation Science*.

⁹ Tänka i tid. Riksantikvarieämbetets strategi och vision 2011–2013, s. 11.
<http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/305>

¹⁰ Ibid

¹¹ Ibid

¹² Wikipedia, sökord: Kulturvård (2014-03-27).

Samlingsförvaltning

Samlingsförvaltning är ett begrepp som används för att beskriva en helhetssyn på arbetet med samlingarna. Det svarar mot engelskans *Collections management* och innefattar allt det som görs med samlingarna på museet, från insamling och gallring till dokumentation, vård och utställning.

Referenser

- Konservering av föremål och inventarier. Resursbehov och samordning. Återrapporering enligt 2005 års regleringsbrev.* 2006. Lalić Danielsson, A. (red.). Riksantikvarieämbetet, Stockholm. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/5497>
- Kraftsamling! Museisamverkan ger resultat. Slutbetänkande.* 2009. Statens offentliga utredningar 2009:15. Fritze, Stockholm. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/06/93/70907ba4.pdf> samt bilagor i <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/06/93/4090f93d.pdf>
- Minne och bildning: museernas uppdrag och organisation. Slutbetänkande.* 1994. Statens offentliga utredningar 1994:51. Museiutredningen. Fritze, Stockholm.
- PAS 197:2009 Code of practice for cultural collections management.* 2009. British Standards Institution, London.
- Tänka i tid. Riksantikvarieämbetets strategi och vision 2011–2013.* 2010. Riksantikvarieämbetet, Stockholm. <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/305>
- Vårda! Bevara! Museerna och föremålsvården.* 1980. I. Böttinger (red.). Rapport från Kulturrådet 1980:2. Statens kulturråd, Stockholm.